

OBSAH

ELEKTRINA A MAGNETISMUS	15
1 Elektrický náboj	
1.1 Podstata a vlastnosti elektrického náboje	16
1.2 Coulombův zákon	18
1.3 Elektrické pole	21
1.4 Elektrický potenciál a elektrické napětí	24
1.5 Kapacita vodiče	27
<i>Elektrický náboj v přehledu</i>	30
<i>Zopakujte si</i>	32
2 Elektrický proud	
2.1 Elektrický proud v kovových vodičích	33
2.2 Jednoduchý elektrický obvod	35
2.3 Odpor vodiče	37
2.4 Ohmův zákon pro část obvodu	40
2.5 Ohmův zákon pro celý obvod	43
2.6 Spojování rezistorů	46
2.7 Práce a výkon elektrického proudu	50
2.8 Teplo předané elektrickým spotřebičem	53
2.9 Elektrický proud v polovodičích	55
2.10 Příměsová vodivost polovodičů. Přejchod PN	58
2.11 Tranzistor	61
<i>Elektrický proud v přehledu</i>	63
<i>Zopakujte si</i>	66
3 Elektrický proud v kapalinách a plynech	
3.1 Vedení elektrického proudu elektrolytem	68
3.2 Elektrolýza	70
3.3 Chemické zdroje napětí	73
3.4 Výboje v plynech	75
3.5 Využití výbojů v plynech	77
<i>Elektrický proud v kapalinách a plynech v přehledu</i>	80
<i>Zopakujte si</i>	81

4 Magnetické pole

4.1 Magnetické pole elektrického proudu	82
4.2 Magnetická síla	86
4.3 Magnetické látky	90
4.4 Elektromagnetická indukce	92
4.5 Indukčnost vodičů	96
<i>Magnetické pole v přehledu</i>	98
<i>Zopakujte si</i>	99

5 Střídavý proud

5.1 Vznik střídavého proudu	101
5.2 Obvod střídavého proudu s rezistorem	103
5.3 Obvod střídavého proudu s cívkou a kondenzátorem	106
5.4 Obvod střídavého proudu s polovodičovou diodou. Usměrňovač	109
5.5 Oscilační obvod	112
<i>Střídavý proud v přehledu</i>	115
<i>Zopakujte si</i>	116

6 Střídavý proud v energetice

6.1 Výkon střídavého proudu	117
6.2 Transformátor	119
6.3 Energetika a životní prostředí	122
<i>Střídavý proud v energetice v přehledu</i>	124
<i>Zopakujte si</i>	125

OPTIKA 127

7 Světlo jako vlnění

7.1 Podstata světla	128
7.2 Šíření světla	130
7.3. Jevy na rozhraní dvou prostředí	132
7.4 Elektromagnetické záření	137
7.5 Vlnové vlastnosti světla	140
<i>Světlo jako vlnění v přehledu</i>	141
<i>Zopakujte si</i>	145

8 Zobrazení zrcadlem a čočkou

8.1 Zobrazení zrcadlem	146
8.2 Zobrazení čočkou	151

8.3	Lidské oko	156
8.4	Optické přístroje	159
	<i>Zobrazení zrcadlem a čočkou v přehledu</i>	162
	<i>Zopakujte si</i>	164
9	Speciální teorie relativity	
9.1	Mechanický princip relativity	166
9.2	Základní principy speciální teorie relativity	167
9.3	Základní pojmy relativistické dynamiky	169
	<i>Speciální teorie relativity v přehledu</i>	171
	<i>Zopakujte si</i>	172
10	Fyzika mikrosvěta	
10.1	Fotoelektrický jev	173
10.2	Kvantová teorie	176
10.3	Model atomu	177
10.4	Elektronový obal atomu	179
10.5	Jádro atomu	181
10.6	Radioaktivita	183
10.7	Jaderná energie	186
10.8	Fyzika částic	190
	<i>Fyzika mikrosvěta</i>	193
	<i>Zopakujte si</i>	195
11	Astrofyzika	
11.1	Slunce	197
11.2	Hvězdy	200
11.3	Galaxie	203
11.4	Vývoj vesmíru	205
11.5	Výzkum vesmíru	206
	<i>Astrofyzika v přehledu</i>	210
	<i>Zopakujte si</i>	211
12	Fyzikální obraz světa	
12.1	Mechanický obraz světa	214
12.2	Elektrodynamický obraz světa	215
12.3	Kvantový obraz světa	216
	Řešení úloh označených [*]	217
	Rejstřík	225

OBSAH CD - ROZŠIŘUJÍCÍ UČIVO

R1 Elektrický náboj

R1.1	Elektrické pole bodových nábojů	1
R1.2	Vodič a izolant v elektrickém poli	4
R1.3	Kondenzátory a jejich spojování	7

R2 Elektrický proud

R2.1	Kirchhoffovy zákony	11
R2.2	Spojování zdrojů napětí	14

R3 Elektrický proud v kapalinách a plynech

R3.1	Elektrochemické články	16
R3.2	Výboj ve zředěném plynu	18

R4 Magnetické pole

R4.1	Částice s nábojem v magnetickém poli	22
R4.2	Magnetické materiály v praxi	25
R4.3	Elektrický obvod s cívkou a kondenzátorem	26

R5 Střídavý proud

R5.1	Složený obvod střídavého proudu	31
R5.2	Fyzikální základy telekomunikace	33
R5.3	Přenos informace elektromagnetickým signálem	36
R5.4	Elektromagnetický dipól	38

R6 Střídavý proud v energetice

R6.1	Činný výkon střídavého proudu	41
R6.2	Trojfázová soustava střídavého proudu	45
R6.3	Asynchronní elektromotor	47

R7 Světlo jako vlnění

R7.1	Barva světla	50
R7.2	Zákon lomu	54
R7.3	Rozklad světla hranolem	57
R7.4	Svítivost a osvětlení	59
R7.5	Jevy vlnové optiky	61

R8 Zobrazení zrcadlem a čočkou

R8.1	Zobrazovací rovnice čočky	69
R8.2	Mikroskop	71
R8.3	Dalekohled	73
R8.4	Dataprojektor	76

R9 Speciální teorie relativity

R9.1	Relativnost současnosti	79
R9.2	Důsledky speciální teorie relativity	81

R10 Fyzika mikrosvětla

R10.1	Fotovoltaika	84
R10.2	Vlnové vlastnosti částic	86
R10.3	Spektra atomů	87
R10.4	Kvantový model atomu	90
R10.5	Vazebná energie jádra	91
R10.6	Radioaktivní přeměna	92

R11 Astrofyzika

R11.1	Stavový diagram hvězd	95
R11.2	Vývoj hvězd	97
R11.3	Rozpínání vesmíru	100

Řešení úloh označených [*]		102

Historické poznámky**Slovníček fyzikálních pojmů****Animace k učivu****Videoexperimenty k učivu**

PŘEDMLUVA

Druhý díl dvoudílné učebnice Fyzika pro střední školy je určen pro výuku fyziky ve vzdělávacích programech všech typů středních škol. Výběr učiva i jeho uspořádání v učebnici plně vyhovuje požadavkům Rámcových vzdělávacích programů jak pro gymnázia, tak pro většinu středních odborných škol. V závěru učebnice je uveden přehled kompetencí, očekávaných výstupů a průřezových témat, k jejichž naplnění učebnice přispívá. To usnadňuje optimální využití učebnice při výuce podle individuálně koncipovaných Školních vzdělávacích programů.

Nové, přepracované vydání učebnice tvoří komplexní učební pomůcku, jejíž standardní knižní podoba je doplněna o CD obsahující další učební materiály. Je to především **rozšiřující učivo** obsahující poznatky, které převážně nejsou do Rámcových vzdělávacích programů zahrnuty, avšak významně přispívají k vytvoření fyzikálního obrazu světa. Rozšiřující učivo je uspořádáno do kapitol se shodnými názvy jako základní učební text a před číslem kapitoly je uvedeno písmeno R. Odkazy na rozšiřující učivo jsou v textu vyznačeny barevnou značkou, např. **↗ R1.1**.

Příložené CD obsahuje i další doplňující obrazové a textové materiály:

1. **Animace k učivu** (označení A)
2. **Videozáznamy experimentů** (označení V)
3. **Historické poznámky**
4. **Slovníček fyzikálních pojmů** (označení S)

Odkazy na tyto doplňující materiály jsou vyznačeny v textu podobně jako odkazy na rozšiřující učivo barevnou značkou (např. **↗ A1**).

První díl učebnice obsahuje dvě hlavní témata – mechaniku včetně učiva o mechanickém kmitání a vlnění a molekulovou fyziku s termikou. Navazující druhý díl zpracovává další témata středoškolské fyziky – elektřinu a magnetismus, optiku, speciální teorii relativity, fyziku mikrosvěta a astrofyziku.

Výklad učiva se podle možností opírá o názorné poznatky přístupné přímému pozorování, ve kterém velmi důležitou roli hraje fyzikální experiment. Podstatně však je omezen matematický aparát, používaný ve fyzice k popisu přírodních dějů. Cílem výkladu je podněcovat samostatné myšlení žáka a vést ho k aktivitě při procvičování učiva. Proto je prakticky za každým článkem zařazeno několik otázek a úloh, které spíše než reprodukci poznatku vyžadují řešení jednoduchého problému. U kvantitativních úloh je výsledek přímo za úlohou. Kvalitativní úlohy, popř. obtížnější kvantitativní úlohy, u nichž autoři

Kapacita vodiče vyjadřuje schopnost vodiče pojmout při dané hodnotě potenciálu určitý náboj Q . Je definována vztahem

$$C = \frac{Q}{\varphi} \quad \text{nebo} \quad C = \frac{Q}{U}.$$

Jednotkou kapacity je **farad**, značka F. Jednotka je nazvána podle anglického fyzika MICHAELA FARADAYE [↗ CD](#). Vodič má kapacitu 1 F, jestliže se nabije nábojem 1 C na potenciál 1 V.

Kapacita vodiče 1 F je příliš velká. Proto se v technické praxi používají jednotky **milifarad** mF (10^{-3} F), **mikrofarad** μ F (10^{-6} F), **nanofarad** nF (10^{-9} F) a **pikofarad** pF (10^{-12} F).

Kapacita vodiče je jeho důležitá elektrická vlastnost (parametr) a závisí jednak na tvaru a rozměrech vodiče, jednak na prostředí, které vodič obklopuje. Pro daný vodič v daném prostředí je však konstantní.

Kapacita osamocených vodičů je velmi malá. Např. izolovaná kovová koule o poloměru 10 cm umístěná ve vakuu má kapacitu přibližně jen 11 pF. Pokud bychom naši Zemi považovali za kulový vodič, byla by její kapacita jen asi 700 μ F. Podstatně větší kapacitu má soustava dvou vodivých desek navzájem izolovaných, v malé vzájemné vzdálenosti.

Přesvědčíme se o tom pokusem, který je na CD [↗ V1](#). Na kovovou desku spojenou s voltmetrem postupně přenášíme elektrický náboj. Elektrické napětí voltmetru se postupně zvětšuje. Jestliže ke kovové desce přiblížíme uzemněnou vodivou desku, pozorujeme, že se výchylka ručky voltmetru zmenšuje. Abychom dosáhli původní výchylky, museli bychom zvětšit náboj desky spojené s voltmetrem. Takto uspořádaná dvojice desek má schopnost pojmout větší elektrický náboj, má tedy větší kapacitu.

Popsaná soustava navzájem izolovaných rovnoběžných desek se nazývá **deskový kondenzátor**. Nevodivé prostředí mezi deskami tvoří dielektrikum (v nejjednodušším případě je dielektrikem vzduch).

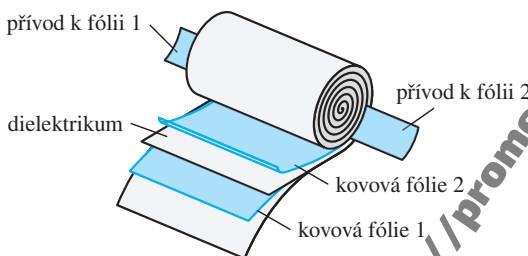
Pro kapacitu deskového kondenzátoru lze odvodit vztah

$$C = \varepsilon \frac{S}{d},$$

kde S je obsah účinné plochy desek, tj. obsah části povrchu desek, které se navzájem překrývají, d je vzájemná vzdálenost desek a ε je permitivita prostředí mezi deskami.

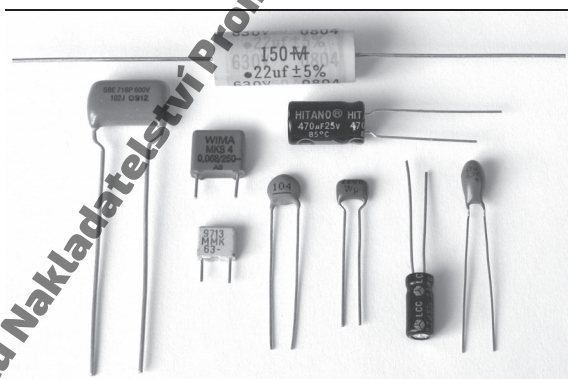
Kondenzátory se vyrábějí v nejrůznějších provedení a mají široké použití zejména v konstrukci elektrických a elektronických přístrojů. Jako příklad

uvedeme svitkový kondenzátor, u kterého se dosahuje velká plocha desk dvěma tenkými hliníkovými pásy. Pásy jsou odděleny dielektrickou fólií a jsou svinuty do svitku (obr. 1-10). Svitek je uložen v pouzdře kondenzátoru, ze kterého vystupují přívodní vodiče k oběma kovovým fóliím.

Obr. 1-10

Existují další druhy kondenzátorů, které se liší konstrukcí, velikostí a elektrickým napětím, pro které jsou kondenzátory konstruovány. Na obr. 1-11 jsou příklady různých kondenzátorů používaných v elektrotechnice. Konstrukce některých dalších typů kondenzátorů je vložena na CD [R1.3](#). Zde je také vysvětleno, jak lze měnit kapacitu kondenzátorů jejich vzájemným spojováním.

Obr. 1-11

Otázky a úlohy

- 1) Určete kapacitu kondenzátoru, který se nabije elektrickým nábojem $3,6 \mu\text{C}$ na napětí $1\,200 \text{ V}$. [3 nF]
- 2) Deskový kondenzátor o kapacitě 200 pF nabijeme na napětí 5 kV . Jak velký elektrický náboj kondenzátor získá? [1 μC]

- 3 Určete kapacitu deskového kondenzátoru, který má desky o obsahu 12 cm^2 a vzdálenost desek $1,5 \text{ mm}$. Dielektrikum je vzduch. [7,1 pF]
- 4 Jak se změní kapacita deskového kondenzátoru, jestliže prostor mezi deskami vyplníme skleněnou deskou o relativní permitivitě $\epsilon_r = 5$? [zvětší se 5krát]

Elektrický náboj v přehledu

K vyjádření elektrických vlastností těles zavádíme veličinu **elektrický náboj** Q . Jednotka elektrického náboje je **coulomb** (C).

Nejmenší kladný elektrický náboj je náboj protonu a nazývá se **elementární náboj** e . Jeho velikost $e = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$. Elektron má náboj $-e$.

Je-li počet protonů v jádře atomu a počet elektronů v atomovém obalu stejný, je **atom elektricky neutrální**. Když se elektron z atomového obalu uvolní, stává se z něho **volný elektron**. Volné elektrony jsou příčinou elektrické vodivosti kovů.

Jestliže má těleso více elektronů než protonů, je zelektrováno záporně, má-li méně elektronů než protonů, je zelektrováno kladně. Pokud je v tělese stejný počet elektronů i protonů a jsou v něm tyto částice rovnoměrně rozmístěny, je **těleso elektricky neutrální**.

Zelektrovaná tělesa na sebe navzájem působí buď přitažlivými, nebo odpuzivými silami. Pro velikost přitažlivé nebo odpuzivé síly F_e mezi dvěma bodovými náboji platí **Coulombův zákon**

$$F_e = k \frac{Q_1 Q_2}{r^2},$$

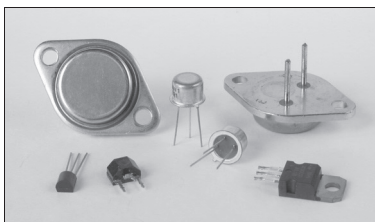
kde Q_1 a Q_2 jsou velikosti nábojů a r jejich vzdálenost. Konstanta úměrnosti k závisí na prostředí mezi náboji. Pro vakuum a přibližně pro vzduch je $k \approx 9 \cdot 10^9 \text{ N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{C}^{-2}$.

Okolí zelektrovaného tělesa je **elektrické pole**. Projevuje se silovým působením na jiná zelektrovaná tělesa. Elektrická pole mají i nosiče elementárních nábojů.

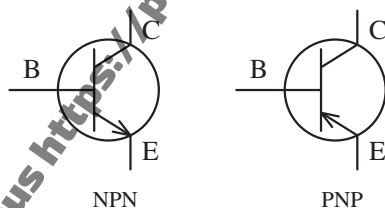
Elektrické pole popisují dvě fyzikální veličiny: vektorová veličina intenzita elektrického pole \mathbf{E} a skalární veličina elektrický potenciál φ .

2.11 Tranzistor

V bouřlivém vývoji elektroniky znamenal významný zvrat **objev tranzistoru** , který v roce 1948 vytvořili v krystalu germania američtí fyzikové J. BARDEEN (*bardin*), W. BRATTAIN (*bretejn*) a W. SHOCKELEY (*šokli*). Dnes se k výrobě tranzistorů používá křemík s určitým typem vodivosti, v němž se složitým postupem vytvoří dvě oblasti s opačnou příměsovou vodivostí. Tak vznikají jednotlivé (diskrétní) součástky (obr. 2-26), nebo se v jediném plátku křemíku (tzv. čipu) vyřiznutém z krystalu křemíku vytvoří současně velký počet tranzistorů (ale i diod a rezistorů) a vznikne integrovaný obvod.

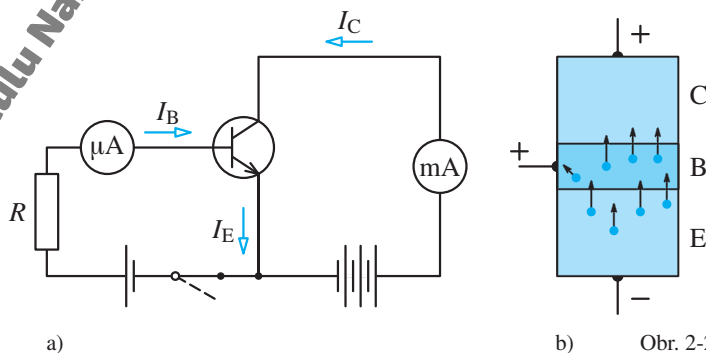
Obr. 2-26

Obr. 2-27

Základní krystal polovodiče se nazývá **báze B** a oblasti s opačným typem vodivosti jsou **kolektor C** a **emitor E**. Jestliže báze má vodivost typu P, jde o tranzistor typu NPN, a tranzistor s opačnou vodivostí označíme jako typ PNP. Schematická značka obou typů je na obr. 2-27.

Funkci tranzistoru objasní pokus, ke kterému použijeme tranzistor typu NPN. Vidíme, že tranzistor je společnou částí dvou obvodů (obr. 2-28a). Obvod připojený k bázi tranzistoru (vlevo) je **obvod báze** a obvod připojený ke kolektoru (vpravo) je **kolektorový obvod**. Pro oba obvody je společný přívod k emitoru. Takové zapojení tranzistoru je v praxi používáno nejčastěji a označujeme ho jako **zapojení tranzistoru se společným emitorem**.

a)

b)

Obr. 2-28

Elektrický proud v přehledu

Elektrický proud je **usměrněný pohyb částic s nábojem** v látkách. V kovech jde o usměrněný pohyb volných elektronů. Podstatu vzniku proudu v kovových vodičích vysvětluje **elektronová teorie**.

Vodičem prochází elektrický proud, je-li na jeho koncích rozdíl potenciálů. Toho je dosaženo připojením vodiče ke **zdroji elektrického napětí**.

Fyzikální veličina **proud** I je určena velikostí náboje, který projde průřezem vodiče za 1 sekundu. Projde-li průřezem vodiče náboj Q za dobu t , je proud

$$I = \frac{Q}{t}.$$

Jednotka proudu je **ampér** (A), měřicí přístroj **ampérmetr**.

Jednoduchý elektrický obvod se skládá ze zdroje napětí, elektrického spotřebiče, spojovacích vodičů a spínače.

Každý vodič klade elektrickému proudu odpor. **Odpor vodiče** charakterizuje fyzikální veličina **elektrický odpor** R . Jednotka elektrického odporu je **ohm**, značka Ω .

Elektrický odpor R závisí na délce l vodiče, na obsahu S jeho průřezu a na materiálu vodiče podle vztahu

$$R = \rho \frac{l}{S}$$

kde ρ je **rezistivita** materiálu.

Závislost odporu R na teplotě t je dána vztahem

$$R = R_0(1 + \alpha t),$$

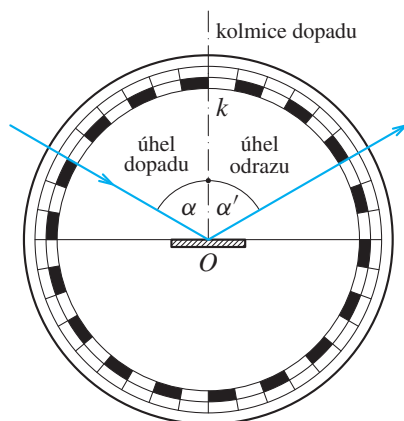
kde R_0 je odpor při 0°C , α je **teplotní součinitel elektrického odporu**.

Ohmův zákon pro část obvodu říká, že proud I procházející rezistorem je přímo úměrný napětí U na rezistoru. Tedy

$$I = \frac{U}{R}.$$

Zopakujte si

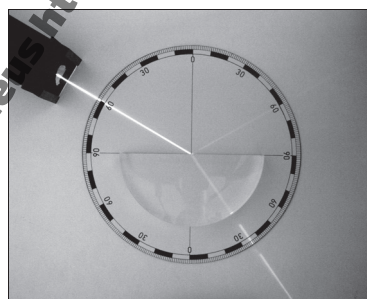
1. Vysvětlete, jak vzniká elektrický proud v kovovém vodiči.
2. Které podmínky musí být splněny, aby vodičem procházel proud?
3. Jaký je pohyb elektronů v kovovém vodiči a jaký je dohodnutý směr proudu?
4. Kterým vztahem je určena veličina proud I ?
5. Co je jednotkou proudu? Jak je tato jednotka definována?
6. Které části tvoří jednoduchý elektrický obvod?
7. Vysvětlete podstatu odporu kovového vodiče.
8. Co je jednotkou elektrického odporu?
9. Na kterých vlastnostech kovového vodiče závisí elektrický odpor?
10. Jaký je rozdíl mezi rezistorem a reostatem?
11. Vyslovte Ohmův zákon pro část obvodu.
12. Vyslovte Ohmův zákon pro celý obvod.
13. Co je svorkové napětí zdroje a co je elektromotorické napětí zdroje?
14. Jaký je vztah mezi svorkovým a elektromotorickým napětím zdroje?
15. Jak určíte zkratový proud v obvodu?
16. Jak určíte výsledný odpor sériově spojených rezistorů?
17. Jak určíte výsledný odpor paralelně spojených rezistorů?
18. Napište vztah pro napětí na sériově spojených rezistorech.
19. Jaké proudy procházejí sériově spojenými rezistory?
20. Napište vztah pro proud v paralelně spojených rezistorech.
21. Jaké napětí je na paralelně spojených rezistorech?
22. Uveďte praktické příklady sériově spojených spotřebičů.
23. Uveďte praktické příklady paralelně spojených spotřebičů.
24. Jak určíte práci elektrického proudu?
25. Vyjmenujte jednotky práce elektrického proudu.
26. Jak určíte příkon elektrického spotřebiče?
27. Co vyjadřuje příkon spotřebiče a co vyjadřuje výkon spotřebiče?
28. Co je jednotkou příkonu a výkonu elektrického spotřebiče?
29. Co vyjadřuje účinnost spotřebiče? Napište vztah pro tuto veličinu.
30. Vysvětlete, proč se kovový vodič při průchodu proudu zahřívá.
31. Vyslovte Jouleův zákon. Vysvětlete jeho obsah.
32. Čím se liší kovový vodič a polovodič?
33. Charakterizujte nosiče náboje v polovodiči.
34. Jak se mění odpor polovodiče při zahřívání, popř. při působení záření?

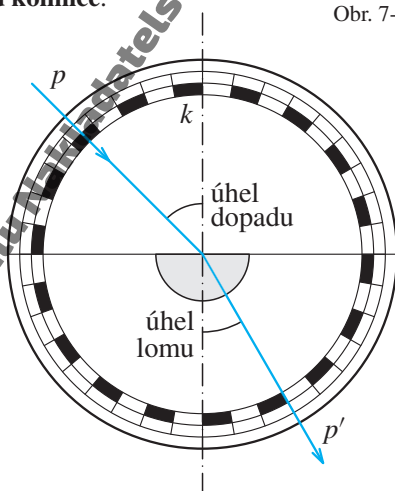
Obr. 7-4

Lom světla

Při dopadu světelného paprsku na rozhraní vzduchu a skla (obr. 7-5) pozorujeme, že **úhel lomu** β , který svírá lomený paprsek s kolmicí k k rozhraní, je menší než úhel dopadu ($\beta < \alpha$). Nastal **lom ke kolmici** (obr. 7-6). Jestliže skleněný půlválec otočíme tak, že světlo přechází ze skla do vzduchu, je úhel lomu větší než úhel dopadu ($\beta > \alpha$). Nastal **lom od kolmice**.

Obr. 7-5

Obr. 7-6

8 ZOBRAZENÍ ZRCADLEM A ČOČKOU

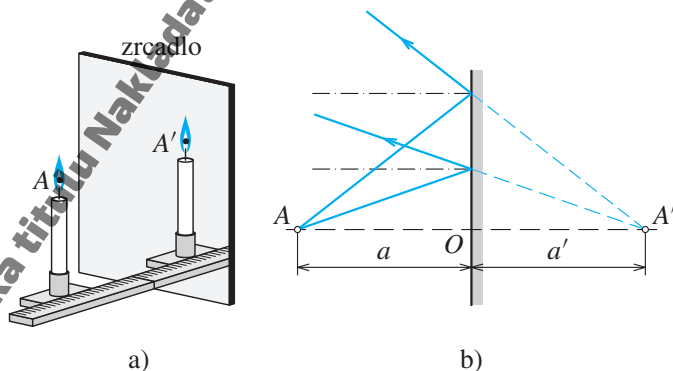
Světlo je pro nás zdrojem informací o světě. Abychom mohli získat více informací než pouhým okem, potřebujeme různé optické přístroje, které podle potřeby usměrní světelné paprsky. I naše oko je takovým optickým přístrojem a uskutečňuje se jím děj, který označujeme jako **zobrazování**. Podobným způsobem slouží k zobrazování fotografický přístroj, videokamera, dalekohled a další optické přístroje.

Funkce těchto přístrojů je založena na poznatku o přímočarém šíření světla a na zákonech odrazu a lomu světla. Nebudeme tedy uvažovat vlnové vlastnosti světla a šíření světla vyznačíme paprsky v podobě přímek. To je charakteristické pro část optiky, kterou nazveme **paprsková optika**.

Optické přístroje se skládají z řady optických prvků, které můžeme rozdělit na **zrcadla**, na jejichž povrchu se světlo odráží, a na **čočky**, u nichž se uplatňuje lom světla.

8.1 Zobrazení zrcadlem

Nejjednodušším optickým prvkem, na němž si objasníme zobrazení zrcadlem, je lesklá rovinná plocha – **rovinné zrcadlo**. S takovým zrcadlem se setkáváme prakticky denně, takže jistě snadno pochopíme, jak vznikne obraz zdroje světla (třeba svíčky) postavené před zrcadlem (obr. 8-1a).

Obr. 8-1

Paprsky vycházející z bodu A plamene svíčky se rozbíhají všemi směry, dopadají na rovinné zrcadlo a odrážejí se podle zákona odrazu. Bod A (obr. 8-1b)

ŘEŠENÍ ÚLOH OZNAČENÝCH [*]

1 ELEKTRICKÝ NÁBOJ

Článek 1.2

4. $\epsilon_r = 43$, odpovídající prostředí – glycerol.

Článek 1.4

1. Kdyby povrch vodivého tělesa nebyl ekvipotenciální plochou, nastal by v povrchu pohyb nosičů náboje z místa o vyšším potenciálu do místa s nižším potenciálem, který by trval tak dlouho, až by potenciál povrchu byl všude stejný.

2 ELEKTRICKÝ PROUD

Článek 2.7

4. Ne, přívodním vedením by procházel proud 10,4 A. Odebraná elektrická energie u brusky je 9,6 kWh, u vrtačky 6,4 kWh, u páječky 3,2 kWh.

Článek 2.10

1. Nemohli, ampérmetr má velmi malý odpor a při zapojení v propustném směru by proud v obvodu překročil dovolenou hodnotu.
2. Při vyšší teplotě vznikají v oblasti přechodu PN páry nosičů náboje, vodivost přechodu se zvětšuje a obvodem prochází proud.
3. Diodou prochází proud jen v propustném směru, takže žárovky budou svítit střídavě. Je-li kladný pól vlevo, svítí žárovka B, je-li vpravo, svítí žárovka A.

Článek 2.11

2. Velká plocha destiček usnadňuje tepelnou výměnu s okolím a nedochází k nežádoucímu zvýšení teploty tranzistoru. Vhodným materiálem je měděný plech.

3 ELEKTRICKÝ PROUD V KAPALINÁCH A PLYNECH

Článek 3.1

1. Ionty mají přibližně hmotnost atomů dané látky, a ta je přemísřována společně s iontem, kdežto hmotnost elektronu je prakticky zanedbatelná.
2. V krystalu jsou ionty pevně vázány na určité místo v krystalové mřížce, kdežto v tavenině se z krystalové mřížce uvolní a mohou se pohybovat.
3. $\text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow 2\text{H}^+ + \text{SO}_4^{2-}$; $\text{NaOH} \rightarrow \text{Na}^+ + \text{OH}^-$
4. Směrem ke katodě.